

Annelerin Ebeveyn Tutumlarının ve Çocuğun Annesinin Tutumlarıyla İlgili Algısının Çocuğun Duygu Tanıma Becerilerindeki Rolü

Arzu ÇALIŞKAN SARI¹, Başak ŞAHİN-ACAR²

ÖZ

Anne-baba tutumlarının ve çocukların ilgili algısının çocuğun sosyal becerileri başta olmak üzere birçok farklı gelişimsel becerisine etki etmektedir. Bu çalışmanın amacı annelerin ebeveyn tutumları ile çocuklarının duygu tanıma becerileri arasındaki ilişkiyi, çocukların algıladığı ebeveyn tutumlarının aracı rolünü değerlendirerek araştırmaktır. Çalışmaya Ankara’da yaşayan 130 ilkokul ikinci sınıf öğrencisi ve anneleri katılmıştır. Çocuklar Kusche Duygu Envanteri ve Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Çocuk Formu Ölçeğini (KAET-Ç), anneler ise Ebeveyn Tutumları Ölçeğini (EÖT) ve demografik bilgi formu doldurmuşlardır. Yapılan aracı rol analizi sonucunda, duygusal sıcaklık düzeyi daha yüksek olan annelerin çocuklarının duygu tanıma becerilerinin daha yüksek olduğu ve reddedici düzeyi daha yüksek olan annelerin çocuklarının ise duygu tanıma becerilerinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Bununla beraber, çocukların algıladığı duygusal sıcaklığın, annenin duygusal sıcaklık öz bildirimi ve çocuğun duygu tanıma becerisi arasındaki ilişkiyi pozitif yönde yordadığı saptanmıştır. Son olarak, çocukların algıladığı duygusal reddedici tutumunun, annenin reddedici tutum öz bildirimi ve çocuğun duygu tanıma becerisi arasındaki ilişkiyi negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Aşırı koruyuculuk alt boyutunun ise herhangi yordayıcı bir rolü bulunamamıştır. Çalışmanın kısıtlılıkları ve gelecek çalışmalar için öneriler tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: çocuklarda duygu tanıma, ebeveyn tutumları, algılanan ebeveyn tutumları

¹Orta Doğu Teknik Üniversitesi, arzucaiskan26(at)gmail.com

²Dr. Öğr. Üyesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, basaks(at)metu.edu.tr

The Role of Mothers' Parenting Attitudes and Child's Perceived Parenting Attitudes on Children's Emotion Recognition

ABSTRACT

Parenting attitudes and children's perception of parenting attitudes influence many different developmental skills of children, especially their social skills. The current study aims to examine the effects of mothers' parenting attitudes and children's perception of maternal parenting on children's emotion recognition skills via the mediator role of children's perception of parenting attitudes. One hundred and thirty 2nd-grade children and their mothers living in Ankara participated in the study. Kusche Emotion Inventory, Egna Minnen Beträffande Uppfostran Child form (sEMBU-C) were used as measurements for children while EMBU Parent form and a demographic form were used as measurements for mothers. Results showed that children whose mothers were high in emotional warmth got higher receptive emotion scores; while children, whose mothers scored higher in rejection, got lower receptive emotion scores. In addition, children's perception of their mothers' emotional warmth predicted the relationship between mother's own emotional warmth and receptive emotion scores of children positively; while children's perception of their mothers' rejection predicted the relationship between mothers' own rejection and children's receptive emotion scores negatively. Overprotection had no predictive role in emotion understanding of children. Limitations of the current study and suggestions for future studies were discussed.

Keywords: emotion recognition in children, parenting attitudes, perceived parenting attitudes

Çalışkan Sarı, A. ve Şahin-Acar, B. (2018). Annenin ebeveyn tutumlarının ve çocuğun annesinin tutumlarıyla ilgili algısının çocuğun duygu tanıma becerilerindeki rolü. *Nesne*, 6(12), 27-50.

Çocukların duygusal gelişiminde rol oynayan en önemli etkenlerden biri, ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ve ana babalık uygulamalarıdır (Grusec ve Davidov, 2007). Duyguları tanıma becerisi çocukların sosyal gelişimlerinin önemli bir parçasıdır ve ana babalık uygulamaları bu alanda çocuğun yetkinlik kazanmasını sağlar (Cooke, Koehn ve Kerns, 2016). Alan yazındaki çalışmalar, duygu tanıma becerileri yüksek olan çocukların çevrelerine daha kolay uyum sağladığını göstermektedir (Schultz, ve ark., 2001). Örneğin, bu becerilerin olumlu akran ilişkileri, sosyal çevrelerine uyumlu tepkiler, gelişmiş sosyal yetenekler ve azalmış davranışsal problemler gibi çocukların sosyal yeterliği ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Denham ve ark., 2000; Denham ve ark., 2003; Ensor, Spencer ve Hughes, 2011; Schultz ve ark., 2001; Trentacosta ve Fine, 2010).

Bütün bu duygusal beceriler ise, ebeveynlerin çocukların sergiledikleri davranışları takiben verdikleri tepkiler aracılığı ile gelişir ve ebeveyn-çocuk arasındaki duygu iletişimine yönelik önemli bilgiler içermektedir (Çorapçı, 2012). Bir başka deyişle, çocukların duyguları öğrenme ve tanıma ile ilgili çoğu deneyimi, ebeveynlerinin ana babalık ile ilgili tutum ve davranışlarından etkilenir. Örneğin, anne-babaları tarafından duyguları küçümsenen, olumsuz yönde ağır şekilde eleştirilen ve cezalandırılan çocuklar, duyguları tanıma güçlüğü çeker ve duygularını düzenlemede zorlanır (Denham ve ark., 2000; Lunkenheimer, Shields ve Cortina, 2007). Ebeveyn anlayışı ve tutumlarını inceleyen birçok çalışma arasında Baumrind'in yapmış olduğu kategoriler öne çıkmaktadır. Baumrid'in üçlü çocuk yetiştirme sınıflamasında *otoriter*, *izin verici* ve *demokratik* ebeveyn tutumları mevcuttur (Baumrind, 1971). Maccoby ve Martin ise, ana babalık davranışları çerçevesinde inceledikleri izin verici ebeveyn tutumunu ikiye ayırarak izin verici ve ihmalkar olarak değerlendirmiştir (Maccoby, 1992). Bu boyutlar, *duyarlılık* ve *talep edicilik* olarak nitelendirilen iki farklı boyutta olan aile yapılarının kesişimden oluşmaktadır. Her bir tutum farklı anne-baba değerlerini ifade eder. Anne-baba duyarlılığı çocuğun ihtiyaçlarına olan hassaslık, destek olma, önemseme ve saygıyla ilgiliyken, talep edici ebeveyn tutumu çocuğu gözetleme, aşırı disiplin içeren davranışlar sergileme ve çocuktan yaşına uygun olmayan (genelde yaşının gerektirdiği olgunluğun üstünde) isteklerde bulunma gibi bir takım özellikleri içerir. Bu anlamda ebeveyn duyarlılığı istenilen ve olumlu çocuk gelişimini öngören öğeleri içerirken, talep edici ebeveyn tutumu ise çoğu zaman çocuk gelişimini olumsuz yönde etkileyen öğeleri içerir.

Anne-babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarını çocukların algılarını değerlendirerek ölçen diğer bir çalışmada ise anne-baba tutumları üç ayrı alt boyutta ele alınmıştır. Bu boyutlar; reddedici tutum, duygusal sıcaklık tutumu ve aşırı koruyucu tutumdur (Arrindel ve ark., 1999). Reddedici tutum ve duygusal sıcaklık tutumu, Baumrid'in otoriter ve demokratik tutum değerlendirmelerine

benzemekteyken, aşırı koruyucu tutum farklı bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşırı koruyucu tutum ile ilgili de alan yazında birçok çalışma bulunmaktadır (Castro, Pablo, Gomez, Arrindell ve Toro, 1997; Parker, Topling ve Brown, 1979). Bu ebeveyn tutumu, farklı kültürel çerçeveler içinde farklı anlamlara gelebilmektedir (Rohner ve Pettengil, 1985; Trommsdorff, 1985). Kültür, ebeveyn tutumlarıyla ilgili algıyı şekillendirir (Kağıtçıbaşı, 2000). Batı kültüründe çocuklar üzerinde bazı olumsuz sonuçlara yol açabilecek olan aşırı koruyucu tutum Türk kültüründe aynı seviyede olumsuz sonuçlar doğurmayabilir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005). Örneğin, ebeveyn tutumu olarak aşırı koruyuculuk, aşırı müdahale, aşırı temas, bireysel ve özgür davranışın önlenmesi ve çocuk muamelesi yapmayı da içerdiği için çocuğun yeni deneyimlere açık olmasını önleyebilir ve duygu tanıma becerileri açısından çocuğu daha kaygılı hale getirebilir (Parker, Tupling, ve Brown, 1979). Diğer taraftan aynı tutum, Türk kültürü gibi ağırlıklı olarak daha toplulukçu özellikler gösteren kültürlerde duygusal sıcaklığın bir parçası olarak da kabul görebilir ve duygusal sıcaklığı yüksek olan anneler tarafından sergilenebilir (Kağıtçıbaşı, 2007; Sümer, Gündoğdu-Aktürk ve Helvacı 2010). Bu bağlamda, aşırı koruyucu tutumun çocuklar tarafından nasıl algılanacağı ve bu algının duygusal becerilerini nasıl etkileyeceği iki yönde de seyredebilir.

Ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken sergiledikleri ebeveyn tutumları kadar, çocuklarının bu tutumları nasıl algıladığı da çocuk gelişimi açısından önemlidir. Yapılan bir araştırmada, anne-babaların gerçek tutumlarıyla çocukların onları nasıl algıladığının ilişkili olduğu bulunmuştur (Lewis, 2000). Ebeveyn kabul-ret kuramına göre, ebeveynlerin çocuklarını ebeveyn tutumları anlamında kabul veya reddetmesi çocuğun gelişimini etkileyen en önemli deneyimdir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Bu kuramın amacı, ebeveyn kabul ve reddinin nedenleri, sonuçları ve temel bağınıtlarını öngörmek ve açıklamaktır ve odak noktası; çocukların toplumsal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini ebeveynlerin kabul ve reddetme algılarına göre biçimlendirmektir. Ebeveyn kabul ret kuramının yaklaşımlarından biri de insan davranışlarının olayın kendisinden çok bu olayın algılamasından etkilendiğine dayanır (Lewis, 2000; Sümer ve Güngör 1999). Örneğin, bir ebeveyn duyarlı ebeveyn tutum ve davranışları sergilediğini düşünse bile, eğer çocuğu ebeveynin tutumunu bu şekilde algılamıyorsa, çocuğun gelişimi ebeveynin tutumuna kıyasla kendi algısından daha fazla etkilenecektir. Bu kuramda altı çizilen önemli bir nokta da *reddedilmenin* ya da *kabulün* bir yargı değeri taşımadığıdır. Başka bir deyişle, ebeveynlerin reddedici oluşu çocuğun algısından kaynaklanır (Eryavuz, 2006). Ebeveyn reddi konusunda yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde, çocuğun gelişimini etkileyen temel faktör aileler tarafından uygulanan davranışlar bütünü kadar, çocuğun bu konu ile ilgili algısı ile de ilgilidir (Lewis, 2000; Jaffe Gullone ve Hughes, 2010; Parmar ve Rohner, 2005). Eğer ebeveynlerin tutumları ile çocuğun algısı bir bütünlük gösteriyorsa, ebeveyn tutumları çocuğun gelişimini direkt olarak

etkiler. Bu bağlamda, anne-babaların ebeveyn tutumları kadar, çocukların algıladığı ebeveyn tutumlarını da dikkate almanın, gelişimsel açıdan yapılacak ölçümlerin geçerliliği anlamında önem taşıdığı düşünülmektedir. Örneğin, ebeveynlerin çocukları ile çocuklarının duyguları ile ilgili konuşması ve bu konuşmalarda gösterdikleri ana babalık tutumları ile çocukların sosyo-duygusal yetkinliğini araştıran boylamsal çalışmalar, duygu düzenleme becerileri düşük olan çocukların ebeveynlerinin zaman içinde daha cezalandırıcı ana babalık tutumları sergilediğini, bu örüntünün de ergenlikte duygu düzenleme zorluklarına sebep olduğunu göstermiştir (Eisenberg ve ark., 1999). Aynı zamanda ebeveynlerin cezalandırıcı ve küçümseyici ana babalık tutumlarının özellikle çocukların duygu tanıması konusunda olumsuz sonuçlara neden olduğu bulunmuştur (Denham ve ark., 1997). Kısaca, çocuk ve ergen psikolojisiyle ilgili çalışmalarda farklı bilgi kaynaklarından veri toplamak (anne-baba, öğretmen, akran ve kendini değerlendirme gibi) gelişimsel sonuçları tanımlamada daha faydalı olduğundan alan yazında bahsedilmektedir (Cantwell ve ark., 1997).

Aile içi iletişim yoluyla, çocuklar zamanla sosyal standartları ve beklentileri içselleştirirler ve bu süreç onların duygu düzenleme yeteneklerini ve kendi duygusal davranışlarında sorumluluk alabilmelerini olası kılar (Valiente, ve ark., 2004). Duygu düzenleme, sağlıklı iletişim ve esenlik için çok önemli bir olgu olmasına rağmen, duygu sisteminin sadece bir parçasıdır ve duygu tanıma duygu düzenlemenin öncüsü niteliğindedir (Hee-Yoo, Matsumoto ve LeRoux, 2005). Bu nedenle duygusal gelişimle ilgili gelişimsel bir çerçeve çizerken öncelikle duygu tanımada yeterli konusu dikkate alınmalıdır (Scherer, Banse ve Wallbott, 2001). Çocukların olumsuz duygularına ebeveynlerin vermiş oldukları tepkilerin çocuğun duygu düzenlemesindeki rolüne vurgu yapan birçok ampirik çalışma bulunmaktadır (Eisenberg, Smith ve Spinrad, 2011; Gotman, Katz ve Hooven, 1997; Morris ve ark., 2007). Ebeveyn duygu sosyalizasyonu dediğimiz ve çocukların duygu ifadeleriyle ilgili ebeveynlerin davranış ve inançlarının kombinasyonu şeklinde tanımlanan bu kavram, anne ve babaların çocuklarının duygularına olan farkındalıkları ve kabulü, aynı zamanda da çocuklarının olumsuz duygularına vermiş oldukları tepkileri içerir (Gotman, Katz ve Hooven, 1997). Özellikle olumsuz duygular konusundaki ebeveynlerin duygu sosyalizasyonu çocukların duygu düzenlemesine olumlu etki ederken aynı zamanda stresle baş etmelerinde yardımcı olur (Gottman, 2001). Çocuklarının olumsuz duygularını ifade etmeleri için destekleyici olan, onların duygularını kabul eden ve adaptif yollarla yanıt veren ebeveynler, duygu düzenleme yeteneklerini geliştirmek için gereken becerileri sağlayan çocuklar yetiştirirler ve bu çocuklar genel olarak duyguları daha iyi anlama eğilimindedir (Salovey ve Mayer, 1990).

Ebeveyn tutumlarının çocukların duygu tanıma becerileri üzerindeki etkilerini konu alan araştırmaları incelediğimizde ise, çocukların duygu tanıma becerilerinin ebeveynlerinin tutumlarıyla ilgili olduğu (Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998) ve çocukların gelişimsel sonuçlarıyla en alakalı ebeveyn boyutlarının ise *duygusal sıcaklık* ve *kontrol (reddetme)* olduğu görülmüştür (Manzeske, 2009). Bu çalışmaların genelde incelediği ebeveyn ise annedir ve alan yazında mevcut olan ebeveyn tutumları ile ilgili çalışmaların birçoğunda annenin ebeveyn tutumları üzerine yoğunlaşmıştır. Yapılan bir araştırma anne sıcaklığının yüksek olmasının çocuğun duygu düzenleme gelişimini hızlandırdığını göstermiştir (Morris ve ark., 2007). Benzer biçimde, annelerin çocuklarının belirli duygularına karşı cezalandırıcı ve reddedici tutum sergilemelerinin, çocukların duygularını bastırmasına ve doğru ifade etmeyi öğrenememelerine sebep olduğu bulunmuştur (Eisenberg ve ark., 1998). Kısaca, birçok çalışma, özellikle annenin duygusal sıcaklığı ve reddedici tutumları, çocuklarının duyguları öğrenmeleri, ifade etmeleri ve duygu düzenleme becerileri üstünde oldukça etkili olduğunu göstermiştir.

Mevcut çalışmada, alan yazındaki birçok araştırmanın bulguları da göz önüne alınarak, *annelerin duygusal sıcaklığı* ile *çocukların duygu tanıma becerileri* arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir. Geçmiş çalışmalar, çocuklarının duygularını değerli ve önemli gören annelerin çocuklarına karşı duyarlı oldukları için, çocuklarının duygularıyla ilgili ifadelerini de destekleme eğiliminde olduklarını göstermiştir. Bu sebeple bu çocukların duygu tanıma becerileri reddedilen çocuklara göre daha fazla gelişir (Jaffe, Gullone ve Hughes, 2010). Mevcut çalışmada annenin *reddediciliği* ve *çocuğun duygu tanıma becerisi* arasında da negatif bir ilişki öngörülmüştür, çünkü reddetme boyutunda yüksek olan anneler genelde çocuklarının duygularıyla ilgilenmezler. Bu nedenle, bu çocukların duygu tanıma becerileri reddediciliği düşük olan annelerin çocuklarına kıyasla yeterince gelişemeyebilir. Annelerin aşırı koruyucu tutumlarının çocuklarının duygu tanıma becerileri üzerindeki etkisi için ise, mevcut çalışmanın sonuçlarında herhangi bir yön öngörülmemiştir, zira daha önce de belirtildiği üzere bu özellik iki farklı davranışsal ve psikolojik örüntü sebebiyle de ortaya çıkabilir.

Özetlemek gerekirse, bu çalışma hem annenin ebeveyn tutumları hem de çocukların annelerinin ebeveyn tutumları ile ilgili algısının çocukların duygu tanıma becerileri üstündeki etkisini incelemeyi, hem de bu bağıntıları duygu tanıma becerilerinin daha fazla gelişmiş olan okul öncesi dönemden daha büyük çocuklarda ölçmeyi hedeflemektedir. Mevcut çalışma, annelerin ebeveyn tutumlarının çocuklarının duygu tanıma becerileri üzerindeki etkisini çocukların anneleri hakkındaki ebeveyn tutumları algısını aracı değişken olarak kullanarak ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma birkaç nedenle alan yazındaki mevcut boşluğu doldurabilir; a) daha önce az sayıda çalışma annelerin ebeveyn tutumları ile

çocukların duygu tanıma becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir, ancak bildiğimiz kadarıyla bu bağıntıyı çocuğun ebeveyn tutumu algısını aracı değişken olarak alıp inceleyen başka bir çalışma yoktur ve b) yine önceki çalışmalar çocukların duygu tanıma becerilerini etkileyen etkenleri ele alırken, yoğunlukla okul öncesi dönemde olan çocukları incelemiştir ve karmaşık duyguları tanıma becerileri daha iyi olan ilkökul öğrencileri daha önce bu bağlamda incelenmemiştir. Çocukların duygu tanımlayan sıfatları ve terimleri yetişkinlerle karşılıklı konuşmalarında kullanma becerileri okul öncesi dönemde yüksek ölçüde artış göstermektedir. Fakat daha karmaşık duyguların öğrenilmesi ve ifade edilmesi (utanç, gurur vb.), aynı zamanda ebeveyn tutumları algısının ifade edilebilmesi, yoğunlukla altı yaşından sonra gelişim gösterir (Eccles, 1999). Bu sebeple, mevcut çalışmada ilkökul ikinci sınıf öğrencileri ve annelerinden veri toplanmış, özellikle bu yaş grubu ile yapılan bu çalışmada çocukların daha karmaşık duyguları tanıma becerileri de ölçülebilmektedir.

Mevcut çalışmanın hipotezleri şöyle sıralanabilir; a) annelerinin duygusal sıcaklığı yüksek ve reddedici tutumu düşük olan çocukların duygu tanıma becerilerinin daha yüksek olması, b) çocukların algıladığı duygusal sıcaklığın, annelerin kendilerinin duygusal sıcaklıkları ile çocukların duygu tanıma becerileri arasındaki ilişkide aracı rol üstlenmesi, c) çocukların algıladığı reddedici tutumunun annelerin kendilerinin reddedici tutumu ile çocukların duygu tanıma becerileri arasındaki ilişkide aracı rol üstlenmesi, d) tüm bu hipotezlerde söz konusu değişkenler için hem doğrudan etkilerin ortaya çıkması, hem de çocuğun algısının aracı rolünün duygu tanıma becerisini yordaması öngörülmüştür.

Yöntem

Katılımcılar

Bu çalışmaya 130 ilkökul ikinci sınıf öğrencisi (kız= 59, erkek= 71) ve anneleri katılmıştır. Annelerin %43.1'i ve babaların %44.2'si en az üniversite ve üstü eğitim derecesine sahiptir. Annelerin yaş ortalaması 35.56 olmakla birlikte yaşları 23 ile 45 arasında değişmektedir. Veriler Ankara'nın sosyo-ekonomik statüsü yüksek ve orta-yüksek seviyede olduğu düşünülen Çankaya ilçesindeki devlet ilköğretim okullarından toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Annelere gönderilen demografik bilgi formunda annelerin yaşı, eğitim seviyesi, medeni durumu ve babaların eğitim seviyesi sorulmuştur (bkz. Tablo 1).

Kusche Duygu Envanteri: Bu ölçek çocuklarda duygu tanıma ve tanımlama becerisini ölçmek üzere geliştirilmiştir (Kusche, 1984). Kusche Duygu Envanterinin Duygusal Kavramları Tanıma ve Duygu İfadelerini Okuma başlıkları altında iki alt ölçeği bulunmaktadır. Bu çalışmada Duygusal Kavramları Tanıma alt ölçeği kullanılmıştır. Her bir ölçek beş pozitif, on negatif duygu kavramını içeren otuz sayfa resimden oluşmaktadır (toplamda on beş farklı duygu kavramını içerir). Her bir duygu kavramı iki farklı çizim setiyle iki kez ölçülmektedir. Bu ölçekte kullanılan hiçbir resim başka bir kitapta, materyalde ya da programda yer almamaktadır. Ölçekte sevgi dolu, üzgün, utanmış, korkmuş, heyecanlanmış, kafası karışmış, mahcup olmuş, öfkelenmiş, şaşırılmış, engellenmiş, gururlu, endişeli, mutlu, yorgun ve hayal kırıklığına uğramış gibi ifadeler olan 15 farklı duygu ifadesi yer almaktadır. Ölçekte yer alan her bir duygu ifadesinin resmi için tam bir sayfa ayrılmıştır.

Tablo 1
Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler	N	%
Çocuğun Cinsiyeti		
Kız	59	45.4
Erkek	71	54.6
Annelerin Eğitim Seviyesi		
İlköğretim	23	17.7
Lise	51	39.2
Üniversite	50	38.5
Yüksek Lisans	6	4.6
Babaların Eğitim Seviyesi		
İlköğretim	12	9.3
Lise	60	46.5
Üniversite	47	36.4
Yüksek Lisans	10	7.8
Ebeveynlerin Medeni Durumu		
Evli	116	89.2
Bekar	14	10.8

Her bir sayfada hedef duygu ifadesi resmi ve diğer üç farklı duygu ifadesi resmi olmak üzere toplamda dört tane duygu ifadesi resmi vardır. Çocuklardan araştırmacının ifade ettiği duyguyu dört resimden hangisinin gösterdiğinin bulmaları

beklenir. Bu ölçek hem bireysel hem de toplu olarak uygulanabilmektedir. Bu çalışmada, sınıf ortamında ölçek kağıt-kalem formatında uygulanmıştır. Çocuklar doğru olarak işaretlediği her bir hedef duygu ifadesinden iki puan alır. Eğer çocuğun işaretlediği duygu ifadesi tam olarak doğru olmayıp, fakat hedeflenen duygu ifadesiyle aynı birleşim değerinde ise bir puan alınır. Çünkü hedef duygu ifadesine yakın olan bir ifadeyi işaretlemiş olurlar. Diğer yanlış işaretlenmiş ifadeler ise sıfır puan verilir. Bu ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60 puandır. Ölçekten alınan yüksek puanlar çocuğun duygu tanıma konusunda daha becerikli olduğunu gösterir. Ölçeğin güvenirliği bölük-yarı güvenirliğe göre .89 ve test-tekrar teste göre ise .85 bulunmuştur (Greenberg ve Kusche, 1998). Bu Envanter Türkçeye çevrilerek güvenirlik-geçerlilik çalışması yapılmış ve Cronbach alpha değeri .84 olarak bulunmuştur (Arda, 2011).

Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları - Çocuk Formu (KAET-Ç/Egna Minnen Barndoms Uppfostran /EMBU-C): KAET-Ç formu ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili çocuğun algısını ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir envanterdir ve toplamda 23 maddeden oluşmaktadır (Arrindel ve ark., 1999). KAET-Ç'nin Türkçe formu duygusal sıcaklık (8 madde), aşırı koruyucu (6 madde), reddedici (8 madde) ve karşılaştırma (5 madde) maddelerinden oluşan toplamda dört boyuttan oluşmaktadır. Karşılaştırma alt ölçeği Sümer, Gündoğdu-Aktürk ve Helvacı (2010) tarafından toplamda 5 maddeyle sonradan eklenmiştir (40). Her bir madde 1'den 4'e kadar olan Likert tipi ölçüme göre puanlanır (1: Hayır, asla, 2: Evet, fakat nadiren, 3: Evet, sık sık, 4: Evet, çoğu zaman). Birçok araştırmada KAET-Ç'nin 7-13 yaş aralığındaki çocuklar için uygun bir ölçek olduğu belirtilmektedir (Markus ve Oyserman 1989; Mofrad, Rohani ve Bahaman, 2010; Muris ve ark., 2004). Bu yirmi üç maddelik Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Çocuk Formunun 81 maddeden oluşan Algılanan Ebeveyn Tutumları Çocuk Formunun işlevsel olarak eğitici ve güvenilir olduğu alan yazındaki geçmiş çalışmalar tarafından belirtilmiştir (Arrindel ve ark., 1999; Someya ve ark., 1999). KAET-Ç'nin Türkçe formunun psikometrik özellikleri Dirik, Yorulmaz ve Karancı (2015) tarafından incelenmiş ve güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu raporlanmıştır.

Ebeveyn Tutumları Ölçeği – Ebeveyn Formu (ETÖ)/ Egna Minnen Barndoms Uppfostran /EMBU-P): ETÖ-Ebeveyn Formu, Ebeveyn Tutumları Ölçeğinin anne-babaların çocuklarını yetiştirirken sahip oldukları ebeveyn tutumlarını ölçmek için geliştirilmiş yeni versiyonudur (Arrindel ve ark., 1999; Castro ve ark., 1997). ETÖ-Ebeveyn Formu ebeveynlerin davranışlarıyla ilgili dört faktörlü bir yapıdan oluşmaktadır. Bu boyutlar; *duygusal sıcaklık tutumu*, *reddedici tutum*, *aşırı koruyucu tutum* ve *karşılaştırma tutumu* olarak sıralanabilir.

Beş maddeden oluşan karşılaştırma alt ölçeği Sümer ve arkadaşları tarafından orijinal forma sonradan eklenmiştir (Sümer, Gündoğdu-Aktürk ve Helvacı,

2010). ETÖ-Ebeveyn Formunda toplamda 29 madde bulunmaktadır. Her bir madde 6'lı derecelendirme ile puanlanır.

ETÖ-Ebeveyn Formu ebeveynlerin çocuk yetiştirme pratiklerini ölçen ve güvenilir bir yapı geçerliğine sahip bir ölçek olarak kabul edilmektedir. Maddelerin Türk kültürüne uygunluğu Sümer ve Güngör tarafından incelenmiş ve adaptasyonu gerçekleştirilmiştir (1999).

İşlem

Çalışmanın yapıldığı üniversitenin Uygulamalı Etik Araştırma Merkezi'nden ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan izin alınarak araştırmaya başlanmıştır. Ebeveyn Tutumları Ölçeği- Ebeveyn Formu, demografik form ve katılımcı izin formları kapalı bir zarf içerisinde sınıflarda dağıtılarak çocuklar aracılığıyla annelerine ulaştırılmıştır. Çocuğunun çalışmaya katılmasını kabul eden annelerden eve gönderilen formları doldurduktan sonra zarfı kapatarak çocuklarıyla okula geri yollamaları istenmiştir. Çalışmaya katılımına izin verilen çocuklara Kusche Duygu Envanteri uygulaması yapılmıştır ve Algılanan Ebeveyn Tutumları Çocuk Formu çalışma için özel olarak ayrılan bir saatte sınıf ortamında doldurulmuştur. Algılanan Ebeveyn Tutumları Envanteri'nin sadece yönergesi okunmuş, soruları çocuklar kendileri cevaplamışlardır. Kusche Duygu Envanteri için ise, her çocuğa birer tane envanter dağıtılmış ve araştırmacı sorulması gereken duygu ifadesini sınıfta sesli olarak okumuştur. Çocuklardan envanterin her sayfasındaki dört resimden birini seçmeleri istenmiştir. Ardından, Algılanan Ebeveyn Tutum Ölçeği her bir çocuğa araştırmacı tarafından dağıtılmıştır. Soruları anlamada güçlük çeken çocuklara araştırmacı gerekli açıklamaları tekrar yapmıştır.

Bulgular

Çalışma Değişkenlerinin Betimsel İstatistiği

Annenin duygusal sıcaklığı, reddetmesi ve aşırı koruması alt boyutları ile çocuğun duygusal sıcaklık, reddedici ve aşırı koruyucu algısı alt boyutlarının bazı maddeleri için ters kodlama yapıldıktan sonra, bütün maddelerin toplamı anne ve çocuğun toplam duygusal sıcaklık, ret ve aşırı koruma puanlarına ulaşmak amacı ile hesaplanmıştır. Ortalamalar, standart sapmalar ve en düşük- en yüksek puan değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Çalışma Değişkenlerinin Ortalamaları, Standart Sapmaları, ve Minimum-Maksimum Puan Değerleri

Değişkenler	Ort.	S	Minimum-Maksimum
Anne Tutumları			
Duygusal Sıcaklık	42.26	4.54	20-48
Ret	13.82	4.61	9-38
Aşırı Koruma	25.12	6.14	6-37
Karşılaştırma	12.13	4.99	4-26
Çocuk Tarafından Algılanan Tutumlar			
Duygusal Sıcaklık	26.38	4.08	16-32
Ret	15.67	3.20	8-24
Aşırı Koruma	12.31	2.95	8-22
Karşılaştırma	10.74	3.34	5-20
Çocuğun Alıcı Duygu Bilgisi	53.18	3.40	41-59

Değişkenler arasındaki korelasyonları test etmek amacıyla Pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Tüm korelasyonlar Tablo 3'te verilmiştir.

Temel Analiz: Aracı Rol Analizi

Çocukların ebeveyn tutumları algılarının, annelerin raporladığı ebeveyn tutumları ve çocuğun duygu tanıma becerisi arasındaki ilişkiye aracılık ettiği hipotezini test etmek için aracı regresyon modeli kullanılarak ortak etki analizi yapılmıştır. Çocuğun ebeveyn tutumları algısının ve annenin kendi ebeveyn tutumlarının ortak etkisini incelemek için Process SPSS eklentisi kullanılmıştır (Hayes, 2013). Bu eklentide ortak etki analizi yapabilmek için Model 4 seçilmiştir. Aracı rol analizi Andrew F. Hayes'in 5000 kez önyüklemeli dolaylı makrosu kullanılarak çalıştırılmıştır (Preacher ve Hayes, 2004). 5000 yeniden örneklendirme, aracı rol modelindeki anlamlı dolaylı etkileri görebilmek için orijinal veriden üretilmiştir. Modeldeki üç yordayıcı (*annenin toplam duygusal sıcaklığı, annenin toplam reddi, annenin toplam aşırı koruması*) için üç ayrı ortak etki analizi uygulanmıştır. Bütün analizlerde analizin ölçütü (bağımlı değişken) ise çocukların duygu tanıma becerileridir.

Tablo 3

Annenin Ebeveyn Tutumları, Çocuğun Ebeveyn Tutumları Algısı ve Duygu Tanıma Değişkenleri arası Korelasyonlar

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
(1) Annenin duygusal sıcaklığı	1	-.51**	.23*	-.16	.23*	-.29**	.18*	-.07	.30**
(2) Annenin ret boyutu		1	.01	.11	-.23**	.21*	-.11	-.04	-.20*
(3) Annenin koruma boyutu			1	.27**	.08	-.01	.24**	.04	.17
(4) Annenin karşılaştırma boyutu				1	-.08	.27	.14	.17	-.11
(5) Çocuğun algıladığı duygusal sıcaklık					1	-.58	.31**	-.0	.45**
(6) Çocuğun algıladığı ret						1	-.004	.18*	.42**
(7) Çocuğun algıladığı koruma							1	.17	.21*
(8) Çocuğun algıladığı karşılaştırma								1	-.06
(9) Çocuğun duygu tanınması									1

***p < .001; **p < .01; *p < .05

Annenin duygusal sıcaklığı ve çocuğun duygu tanıma becerisi arasındaki ilişkide çocukların anneleri hakkındaki ebeveyn tutumları algısının aracı rolü

Önyüklemeli örneklendirme metoduyla ortak etki analizi uygulanmış ve annenin duygusal sıcaklığının çocuğun duygu tanıma becerisine kısmen anlamlı (marginally significant, $p < .1$) doğrudan etkisinin olduğu bulunmuştur ($B = .11$, $t = 1.77$, $p = .07$) (Adım 1). Yani, annenin duygusal sıcaklığı çocuğun duygu tanıma becerisini anlamlı biçimde yordamıştır. Bu sonuca göre, örnekleme annelerinin duygusal sıcaklığı daha fazla olan çocuklar, hipotez edildiği üzere, ifade edilen duyguları daha iyi tanımaktadır. Aynı zamanda annenin toplam duygusal sıcaklığı, çocuklar tarafından algılan üç ayrı ebeveyn tutumu boyutlarında da (*algılanan duygusal sıcaklık*, *algılanan reddedicilik*, *algılanan aşırı-koruyuculuk*), hipotez edildiği gibi, anlamlı ve doğrudan etkiye sahiptir. Yani, annenin kendi duygusal sıcaklığını değerlendirmesi, çocuğun algıladığı duygusal sıcaklıkta ($B = .21$, $t = -3.28$, $p < .05$), rette ($B = -.19$, $t = .06$, $p = .001$) ve aşırı koruma boyutunda ($B = .13$, $t = 2.04$, $p < .05$) anlamlı ve direkt etkilere sahiptir (Adım 2). Annenin duygusal sıcaklığı çocuğun algıladığı duygusal sıcaklığı ve aşırı korumayı pozitif yönde yordarken,

çocuğun algıladığı reddi ise negatif yönde yordamıştır ve bu sonuçlar da çalışmanın hipotezleri yönünde çıkmıştır.

Bunlarla beraber, çocukların anneleri hakkındaki ebeveyn tutumları algısının çocuğun duygu tanıma becerisi üzerindeki doğrudan etkisi de incelenmiştir. Çocuğun algıladığı duygusal sıcaklığın yine çocuğun duygu tanıma becerisine anlamlı doğrudan etkisinin olduğu bulunmuştur ($B = .25, t = 2.92, p < .05$). Ayrıca, çocuğun algıladığı ret, yine çocuğun duygu tanıma becerisi üzerinde anlamlı doğrudan etkiye sahiptir ($B = -.25, t = -2.11, p < .05$). Ancak, çocuğun algıladığı aşırı koruma, çocuğun duygu tanıma becerisine doğrudan anlamlı bir etkide bulunmamıştır ($B = .09, t = 1.06, p = .29$); ve aşırı koruma ile ilgili belirlirbir hipotez de verilmemiştir (Adım 3).

Annenin duygusal sıcaklığı bağımsız değişkeniyle diğer tüm aracı değişkenler eş zamanlı olarak modele uygulandığında (Adım 4), annenin duygusal sıcaklığı ile çocuğun duygu tanıma becerisi arasındaki ilişki yine anlamlı bulunmuştur ($B = .22, t = 3.37, p = .001$). Bu sonuca göre, aracı değişkenlerin annenin duygusal sıcaklığı ve çocuğun duygu tanıma becerisi değişkenleri arasında kısmi aracılık etkisinin olduğu söylenebilir. Tüm modelin anlamlı olduğu ve varyansın % 30'unu açıkladığı görülmektedir ($F(4,116) = 12.50, p < .001$).

Aracı değişkenlerin kısmi aracılık etkilerinin anlamlı olup olmadığı, 1000 kişilik Bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiş ve çocuklarda duygu tanıma üzerinde toplam ve belirli dolaylı etki için nokta tahminleri ve güven aralıkları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4

Çocuklarda Duygu Tanıma Üzerinde Annenin Duygusal Sıcaklığının (kendi raporladığı) Toplam ve Spesifik Dolaylı Etkisi için Nokta Tahminleri ve Güven Aralıkları

Değişken	Katsayılar çarpımı			%95 BCa Güven aralığı	
	Nokta Tahmini	SE	p	Düşük	Yüksek
Toplam	.22	.07	.00	.09	.35
Algılanan Duygusal Sıcaklık	.25	.08	.00	.08	.42
Algılanan Ret	-.24	.12	.04	-.47	-.01
Algılanan Aşırı Koruma	.10	.09	.29	-.08	.28

Tablo 4'ten anlaşılacağı üzere, aracı değişkenlerin toplam dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur (Nokta Tahmin = .22 ve 95% CI [.09, .35]). Diğer bir ifadeyle,

üç aracı değişken annenin duygusal sıcaklığı ve çocuklarda duygu tanıma becerisi arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir.

Annenin reddedici tutumları ve çocuğun duygu tanıma becerisi arasındaki ilişkide çocukların anneleri hakkındaki ebeveyn tutumları algısının aracı rolü

Önyüklemeli örneklendirme metoduyla ortak etki analizi uygulanmıştır ve annenin duygusal ret boyutunun çocuğun duygu tanıma becerisi üzerinde doğrudan anlamlı bir etkisi yoktur ($B = -.05$, $t = -.82$, $p > .05$) (Adım 1) ancak bu sonuç ilgili hipotezi desteklememektedir. Ayrıca, annenin toplam reddedici puanı çocuğun algıladığı iki ebeveyn tutumu boyutu üzerinde doğrudan anlamlı etkiye sahiptir. Yani annenin reddedici seviyesi çocuğun algıladığı duygusal sıcaklıkta ($B = -.21$, $t = -2.62$, $p < .05$) ve reddedici ($B = .14$, $t = 2.44$, $p < .05$) anlamlı doğrudan etkiye sahipken, çocuğun algıladığı aşırı koruyucu tutum üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir. ($B = -.08$, $t = -1.21$, $p = .23$) (Adım 2). Bununla beraber, çocuğun duygu tanıma becerisi üzerinde çocuğun algıladığı ebeveyn tutumlarının doğrudan etkileri incelenmiştir. Çocuğun algıladığı duygusal sıcaklığın çocuğun duygu tanıma becerisine doğrudan etkisi pozitif ve anlamlıdır ($B = .24$, $t = 2.77$, $p < .05$). Ayrıca, çocuğun algıladığı ret, çocuğun duygu tanıma becerisi üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir ($B = -.28$, $t = -2.47$, $p < .05$). Ancak, çocuğun algıladığı aşırı korumanın çocuğun duygu tanıma becerisine anlamlı bir etkisi yoktur ($B = .11$, $t = 1.21$, $p = .23$) (Adım 3).

Annenin ret boyutu bağımsız değişkeniyle diğer tüm aracı değişkenler eş zamanlı olarak modele uygulandığında (Adım 4), annenin ret boyutu ile çocuğun duygu tanıma becerisi arasındaki ilişki hipotez edildiği üzere anlamlı bulunmuştur ($B = -.15$, $t = -2.24$, $p < .05$). Bu sonuca göre, aracı değişkenlerin annenin ret boyutu ve çocuğun duygu tanıma becerisi değişkenleri arasında kısmi aracılık etkisinin olduğu belirtilebilir. Tüm modelin anlamlı olduğu ve varyansın %28'ini açıkladığı görülmektedir ($F(4,115) = 11.37$, $p < .001$).

Aracı değişkenlerin kısmi aracılık etkilerinin anlamlı olup olmadığı, 1000 kişilik Bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiş ve çocuklarda duygu tanıma üzerinde toplam ve belirli dolaylı etki için nokta tahminleri ve güven aralıkları Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5'ten anlaşılabacağı üzere, aracı değişkenlerin toplam dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur (Nokta Tahmin = $-.15$ ve 95% CI $[-.28, -.02]$). Diğer bir ifadeyle, üç aracı değişken annenin ret boyutu ve çocuklarda duygu tanıma becerisi arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir.

Tablo 5

Çocuklarda Duygu Tanıma Üzerinde Annenin Reddinin (kendi raporladığı) Toplam ve Spesifik Dolaylı Etkisi için Nokta Tahminleri ve Güven Aralıkları

Değişken	Katsayılar çarpımı			%95 BCa Güven aralığı	
	Nokta Tahmini	SE	p	Düşük	Yüksek
Toplam	-.15	.07	.03	-.28	-.02
Algılanan Duygusal Sıcaklık	.24	.09	.06	.07	.42
Algılanan Ret	-.28	.11	.02	-.51	-.05
Algılanan Aşırı Koruma	.10	.09	.29	-.08	.28

Annenin aşırı koruyucu tutumları ve çocuğun duygu tanıma becerisi arasındaki ilişkide çocukların anneleri hakkındaki ebeveyn tutumları algısının aracı rolü

Önyüklemeli örneklendirme metoduyla uygulanan ortak etki analizi sonucunda, annenin aşırı koruma tutumunun çocuğun duygu tanıma becerisi üzerindeki doğrudan etkisi kısmen anlamlı bulunmuştur ($B = .07, t = 1.91, p = .06$) (Adım 1). Annenin aşırı koruma seviyesi, çocuğun algıladığı ebeveyn tutumlarının sadece tek bir alt boyutunda anlamlıdır; annenin aşırı koruma seviyesi çocuğun algıladığı aşırı koruma üzerinde doğrudan ve pozitif anlamlı bir etkiye sahiptir ($B = .12, t = .05, p < .05$). Ancak, çocuğun algıladığı duygusal sıcaklıkta ($B = .05, t = .82, p = .41$) ve yine çocuğun algıladığı duygusal ret boyutunda ($B = -.00, t = -.09, p = .93$) anlamlı bir etkiye sahip değildir (Adım 2). Bununla beraber, çocuğun algıladığı ebeveyn tutumları boyutlarının çocuğun duygu tanıma becerisi üzerindeki direkt etkileri de incelenmiştir. Çocuğun algıladığı duygusal sıcaklığın çocuğun duygu tanıma becerisine doğrudan etkisi pozitif ve anlamlıdır ($B = .24, t = 2.77, p < .05$). Ayrıca, çocuğun algıladığı reddin çocuğun duygu tanıma becerisi üzerine doğrudan etkisi de negatif yönde anlamlı bulunmuştur ($B = -.29, t = -2.60, p < .05$). Ancak, çocuğun algıladığı aşırı korumanın çocuğun duygu tanıma becerisi üzerine doğrudan etkisi anlamlı değildir ($B = .11, t = 1.15, p = .25$) (Adım 3).

Annenin aşırı koruma bağımsız değişkeniyle diğer tüm aracı değişkenler eş zamanlı olarak modele uygulandığında (Adım 4) annenin aşırı koruması ile çocuğun duygu tanıma becerisi arasındaki ilişki anlamlı değildir ($B = .10, t = 1.91, p < .13$). Çocuklarda duygu tanıma üzerinde toplam ve belirli dolaylı etki için nokta tahminleri ve güven aralıkları Tablo 6’te gösterilmektedir. Tablo 6’dan anlaşılabacağı üzere, aracı değişkenlerin toplam dolaylı etkisi anlamlı bulunmamıştır (Nokta Tahmin = .10 ve

95% CI [-.00, .19]). Diğer bir ifadeyle, üç aracı değişken annenin aşırı koruma boyutu ve çocuklarda duygu tanıma becerisi arasındaki ilişkiye aracılık etmemektedir.

Tablo 6

Çocuklarda Duygu Tanıma Üzerinde Annenin Aşırı Korumasının (kendi raporladığı) Toplam ve Spesifik Dolaylı Etkisi için Nokta Tahminleri ve Güven Aralıkları

Değişken	Katsayılar çarpımı			%95 BCa Güven aralığı	
	Nokta Tahmini	SE	p	Düşük	Yüksek
Toplam	.10	.05	.03	-.00	.20
Algılanan Duygusal Sıcaklık	.24	.09	.01	.07	.41
Algılanan Ret	-.29	.11	.01	-.52	-.07
Algılanan Aşırı Koruma	.11	.10	.25	-.08	.30

Tartışma

Bu çalışmanın temel amacı annelerin duygusal sıcaklık, ret ve aşırı korumacılıkla ilgili ebeveyn tutumlarının çocuğun duygu tanıma becerisi üzerinde olan etkisini, çocuğun algıladığı ebeveyn tutumlarının aracı rolü üzerinden incelemektir. Özellikle annenin *duygusal sıcaklık* tutumunun bağımsız değişken olarak kullanıldığı ortak etki analizinde, *çocuğun duygu tanıma becerisi* üzerindeki toplam etkisi, direkt etkilerin birçoğu ve *çocuğun algıladığı ebeveyn sıcaklık tutumunun* aracı rolü istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Annenin *ret tutumunun* bağımsız değişken olarak kullanıldığı ortak etki analizinde *çocuğun duygu tanıma becerisi* üzerindeki toplam etkisi anlamlıyken, direkt etkisi anlamsızdır, fakat *çocuğun algıladığı reddin* duygu tanıma becerisi üzerindeki etkisi anlamlıdır. Ancak *annenin aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun* bağımsız değişken olarak kullanıldığı ortak etki analizinde, toplam etki, ne annenin aşırı koruyucu tutumunun çocuğun algıladığı ebeveyn tutumlarının çoğunluğu üstündeki direkt etkisi, ya da çocuğun algıladığı ebeveyn tutumlarının herhangi birinin anlamlı etkisi bulunmamıştır. Kısaca, annenin duygusal sıcaklığı ve reddinin çocuğun algıladığı ebeveyn tutumları ve çocuğun duygu tanıma becerileri üstündeki etkisinin olduğu, bildiğimiz kadarıyla ilk kez bu çalışma ile gösterilmiştir.

Hipotez edildiği üzere, annelerin duygusal sıcaklığı arttıkça, çocuklar annelerini duygusal olarak daha yakın ve sıcak olarak algılamakta ve bu ikili etki de

çocukların duygu tanıma becerisini olumlu yönde etkilemektedir. Duygusal sıcaklığın göstergeleri olan cevap verebilirlik, duygusal yakınlık ve şefkat, çocukların duygu tanıma becerilerinin belirleyicileridir (Schultz ve ark., 2001). Geçmiş çalışmalar, duyguları göstermenin ve ifade etmenin çocuk ve ebeveynler arasındaki bağı güçlendiren değerli ve önemli fırsatlar olarak gören anne-babaların, çocuklarına karşı duyarlı ve destekleyici olma eğiliminde olduğunu göstermiştir (Rubin, Dwyer ve Hastings, 2003; Durmuşoğlu-Saltalı, 2010). Mevcut çalışmada da değişkenler arası anlamlı ilişkilerin bulunmasını annelerin duygu sosyalizasyonu ile açıklayabilir. Çünkü, çocuğa bakım veren kişinin duyguları ifade etme konusundaki benimsediği felsefe, çocuğun duyguları tanıma kabiliyetini ve duygu düzenlemesini yordamaktadır (Cunningham, Cliewer ve Garner, 2009). Duygusal sıcaklığı yüksek olan annelerin duygu sosyalizasyonunun da iyi olduğunu yapılan araştırmalar göstermektedir (Williams ve Woodruff-Borden, 2014). Ebeveyn duygu sosyalizasyonu pratikleri uygun duygusal ifadelere, duygu düzenlemesine model oluşturmayı ve duyguları tartışabilmeyi içerdiği için, bütün bu özellikler de çoğunlukla duygusal sıcaklığı yüksek annelerde görüldüğünden, çalışmanın ilk hipotezindeki ilişki ebeveyn duygu sosyalizasyonu pratikleri doğrultusunda açıklanabilir (Williams ve Woodruff-Borden, 2014). Mevcut çalışma, çocuklarına karşı duygusal olarak sıcak davranan annelerin duygu tanıma becerisi yüksek çocuklar yetiştirdiğini ortaya koymuş, dahası bu etkinin de çocukların annelerini duygusal olarak yakın ve sıcak algılamalarının aracı rolü yoluyla meydana geldiğini göstermiştir. Bununla beraber, annelerinin duygusal sıcaklığı yüksek olan çocuklar, annelerinin duygusal reddedicilik ebeveyn tutumunu daha düşük olarak algılamakta; bu algı da aracı değişken olarak anlamlı bir örüntü sergileyerek çocukların duygu tanıma becerilerinin yüksek olmasına yol açmaktadır. Bu bulgu da ebeveynlerin duygusal olarak sıcak ve reddedici olmasının birbirinin zıttı özellikler barındırdığını, geçmiş çalışmalarla da uyumlu olarak, ortaya koymuştur (Önder ve Gülay, 2007; Zarra-Nezhad ve ark., 2015). Ebeveyn ret boyutunun özelliklerini yakından incelediğimizde, bu yaklaşımda duyguları göstermek ya da ifade etmek tehlike, problem ve zayıflık olarak görülür ve bu ebeveynler, çocuklarının duygularını inkar etme ya da küçümseme eğiliminde olurlar (Castro, Halberstadt, Lozada ve Craig, 2015). Reddedici ebeveyn tutumuna sahip anne-babalar, çoğunlukla çocuklarına şefkatsiz ve soğuk davranırlar ve çocuklarının duygularını değerli ve konuşmaya değer bulmazlar. Bu sebeple, annelerini ret boyutunda düşük olarak algılayan çocukların duyguları tanıma becerilerinin daha yüksek olması mevcut alan yazını destekler niteliktedir.

Annenin ret tutumu ile çocukların duyguları tanıma becerisi arasındaki doğrudan ilişki negatif olmakla birlikte anlamlı değildir, ancak çocukların annelerinin duygusal sıcaklık ve ret tutumları ile ilgili algısı, bu ilişkiyi anlamlı kılmıştır. Annelerin kendilerini değerlendirdikleri ret tutumuyla (Ortalama: 13.82, 9-38 aralığında) çocukların algıladıkları ret tutumunun ortalamalarını incelediğimizde

(Ortalama: 15.67, 8-24 aralığında), ret tutumunda annelerin kendilerini değerlendirmesinin ortalaması çok daha düşüktür. Annenin ret boyutunun çocuğun duygu tanıma becesine olan direkt etkisinin anlamsız olması, annelerin sosyal beğenilirlik kaygısıyla kendilerini ret boyutunda düşük göstermeye çalışmış olmaları ihtimali ile açıklanabilir. Çünkü çocuğun ebeveyn ret algısını incelediğimizde, bu değişkenin çocuğun duygu tanıma becerisine negatif olarak anlamlı etkisini görmektedir. Mevcut çalışmadaki aracı değişken analizlerinin sonuçlarını incelediğimizde ise, annelerin düşük ret tutumlarının çocuklarının düşük ret ve yüksek duygusal sıcaklık algılamalarına yol açması ve bunun da çocukların yüksek duygu tanıma becerisini yordaması, çocukların ebeveyn tutumları ile ilgili algısının bu ilişki açısından önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu sonuçlar da, aracı rol analizi modelinin çalıştığını, özellikle çocuğun ebeveyn tutumları ile ilgili algısının aracı rolünün ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. İlerideki çalışmalar çocukların gelişimlerini incelerken, sadece ebeveyn tutumlarını değil, çocukların bu tutumları nasıl algıladığını da dikkate almalıdır.

Annelerin aşırı koruma tutumlarının etkilerini incelediğimizde ise, aracı değişken modelinin anlamlı bulunmadığı görülmüştür. Bu modeldeki anlamlı olan tek sonuç, annenin aşırı koruma tutumunun çocuğun anne ile ilgili aşırı koruma tutumuna olan doğrudan etkisidir. Mevcut modelin toplam etkisinin olmaması ve aracı değişkenlerin çalışmamasının olası sebeplerinden birinin de, aşırı korumacı olmanın kültürel boyutlarının ortaya çıkardığı varyasyon olduğu düşünülmektedir. Aşırı koruyucu annelerin bir kısmının bu tutuma Türk kültürü içindeki ebeveyn tutumları normlarından yola çıkarak sahip oldukları ve geçmiş çalışmalarda da belirtildiği gibi, psikolojik kontrolden çok davranışsal kontrol sebebiyle bu tutumu sergiledikleri düşünülebilir (Sümer, Gündoğdu-Aktürk ve Helvacı, 2010; Sümer ve Kağıtçıbaşı, 2010). Ancak, aşırı koruyucu olmak her zaman sıcak ve ilgili olmak anlamına gelmeyebilir. Bazı aşırı koruyucu anneler yüksek kaygıları nedeniyle çocuklarını hem psikolojik, hem davranışsal olarak kısıtlayabilir ya da yeni deneyimler edinmekten alıkoyabilirler (Zarra-Nezhad ve ark., 2015; Aunola ve Nurmi, 2005). Bu yüzden, aşırı koruyucu anneye sahip çocuklar daha fazla korku ve kaygı hissedebilir ve buna bağlı olarak uzun vadede duygusal becerileri yeterince gelişmeyebilir. Gelecekteki çalışmalar, aşırı koruyucu ebeveyn tutumunu davranışsal ve duygusal kontrolü ayırt ederek bu iki farklı annelik anlayışına göre incelemelidir.

Son olarak, annelerin kendilerini değerlendirdikleri duygusal sıcaklık, ret ve aşırı korumacılık boyutlarının, çocuklarının annelerinden algıladığı duygusal sıcaklık, ret ve aşırı korumacılık ile anlamlı biçimde korelasyon gösterdiği mevcut çalışma içinde gösterilmiştir. Bir başka deyişle, aynı aile sistemi içinde ve birbirlerinden bağımsız olarak ölçekleri cevaplamış (örn. okulda ve evde) olan anneler ve çocuklar, bu boyutlarda anneyi değerlendirirken benzer bir örüntüye işaret etmişlerdir. Bu da,

hem çocukların algıladığı ebeveyn tutumlarının geçerliğine, hem de ebeveyn tutumlarını inceleyen araştırmalarda çocuğun gelişiminde esas belirleyici olan çocuğun ebeveynlerin tutumlarını nasıl algıladığının önemine vurgu yapmaktadır.

Mevcut çalışmanın başlıca kısıtlılıkları arasında bütün katılımcıların yüksek sosyoekonomik statüdeki devlet okullarından seçilmiş olması gelmektedir ve bu sebeple çalışmanın genellenebilirliğinin düşük olabileceği düşünülmüştür. Bununla beraber, hem annelerin hem de çocuklarının ebeveyn tutumları değerlendirmelerini ölçerken öz bildirimleri dikkate alınmış, herhangi bir kalitatif yöntem kullanılmamıştır. Öz bildirimine dayanan kişisel rapor ölçeklerinde katılımcı dürüst olmaya çalışsa da bir soruya doğru cevabı bulabilmek için gereken içe bakış becerisinde bazı problemler olabilir. Ancak ilerideki çalışmalar, gözlem veya yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla da bu araştırma sorularını yeniden gözden geçirmeli ve toplumun farklı kesimlerinde bu değişkenler arasındaki ilişkilerin nasıl olduğunu incelemelidirler.

Mevcut çalışmanın birkaç nedenle alan yazına önemli katkılarda bulunduğu düşünülmektedir. Bunlardan birincisi, bu çalışmanın çocukların ebeveyn tutumları ile ilgili algısının annelerin ebeveyn tutumları ile çocukların duygu tanıma becerileri arasındaki ilişkiyi yordadığını, bildiğimiz kadarıyla, ampirik olarak gösteren ilk çalışma olmasıdır. Bununla beraber, duygu tanıma becerileri ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen geçmiş çalışmaların çoğu, okul öncesi çağıdaki çocukları konu almıştır. Bu çalışma ise bu ilişkinin -ve çocukların ebeveyn tutumları algısının aracı rolünün- duygusal becerilerin daha gelişkin olduğu ilkökul çağında da var olduğunu gösteren ilk çalışmadır. Sonuç olarak, mevcut çalışmanın bulguları çocukların duygusal gelişimlerinde hem ebeveyn tutumlarının, hem de bu tutumların çocuklar tarafından nasıl algılandığının doğrudan ve dolaylı etkilerini ve önemini göstererek, alan yazındaki önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Gelecekteki çalışmalar farklı örneklem ve yöntemlerle, bu konuyu daha derinlemesine incelemelidir.

Kaynaklar

- Arda, T. (2011). *Alternatif Düşünme Stratejilerinin Desteklenmesi Programının Okul Öncesi Çocuklarının Sosyal Becerileri Üzerinde Etkilerinin Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Arrindel, W. A., Sanavio, E., Aguilar, G., Sica, C., Hatzichristou, C., Eisemann, M., Recinos, L.A., Gazsner, P., Peter, M., Giuseppe, B., Kallar, J. ve Ende, J. (1999). The Development of A Short Form of the EMBU: Its Appraisal With

- Students in Greece, Guatemala, Hungary, and Italy. *Personality and Individual Differences*, 27 (4), 613–628.
- Aunola, K. ve Nurmi, J.E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76(6): 1144-59.
- Baumrind, D. (1971). Harmonious parents and their preschool children. *Developmental Psychology*, 4, 99-102.
- Cantwell, D.P., Lewinsohn, P.M., Rohde, P. ve Seeley, J.R. (1997). Correspondence between adolescent report and parent report of psychiatric diagnostic data. *Journal of American Academy Child Adolescent Psychiatry*, 36, 610-619.
- Castro, J., Pablo, J., Gomez, J., Arrindell, W.A. ve Toro, J. (1997). Assessing Rearing Behaviour From The Perspective of The Parents: A New Form of EMBU. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 32(4), 230-235.
- Castro, V. L., Halberstadt, A. G., Lozada, F.T. ve Craig, A. B. (2015). Parents' Emotion-Related Beliefs, Behaviors and Skills Predict Children's Recognition of Emotions. *Infant and Child Development*, 24(1), 1-22.
- Cooke, J. E., Koehn, A. J. ve Kerns, K. A. (2016). Children's Emotion Understanding and Mother-Child Attachment: A MetaAnalysis. *Emotion*, 16(8), 1102-1106.
- Cunningham, J. N., Cliewer, W. ve Garner, P. W. (2009). Emotion socialization, child emotion understanding and regulation, and adjustment in urban African American families: differential associations across child gender. *Developmental Psychopathology*, 21(1), 261-83.
- Çorapçı, F. (2012). Ailede Duygu Sosyalleştirme Süreci ve Çocuğun Sosyo-duygusal Gelişimi. B. Selçuk ve M. Sayıl (Der.), *Analık Babalık Kuram ve Araştırma içinde* (271-294). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Denham, S. A., Workman, E., Vole, P. M., WEissbrod, C., Kendziora, K.T. ve Zahn-Waxler, C. (2000). Prediction of Externalizing Behavior Problems From Early to Middle Childhood: The Role of Parental Socialization and Emotion Expression. *Journal of Developmental Psychopathology*, 12(1), 23-45.
- Denham, S. A., Blair, K. A., DeMulder, E., Levitas, J., Sawyer, K., Auerbach-Major, S. ve Quennan, P. (2003). Preschool Emotional Competence: Pathway to Social Competence. *Child Development*, 74(1), 238–256.
- Denham, S. A., Mitchell-Copeland, J., Strandberg, K., Auerbach, S. ve Blair, K. (1997). Parental contributions to preschoolers' emotional competence: Direct and indirect effects. *Motivation and Emotion*, 21, 65-86.

- Dirik, G., Yorulmaz O. ve Karancı, A.N. (2015). Assessment of Perceived Parenting Attitudes in Childhood: Turkish Form of The S-EMBU for Children. *Turkish Journal of Psychiatry*, 26 (2), 123-130.
- Durmuşoğlu-Saltalı, N. (2010). *Duygu Eğitiminin Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Duygusal Becerilerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Eccles, J. S. (1999). The Development of Children Ages 6 to 14. *The Future of Children*, 9, 30-44.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shephard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C. ve Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development*, 70, 513-534.
- Eisenberg, N., Cumberland, A. ve Spinrad, T.L. (1998). Parental Socialization of Emotion. *Psychological Inquiry*, 9, 241-273.
- Ensor, R., Spencer, D. ve Hughes, C. (2011). You Feel Sad? Emotion Understanding Mediates Predictors of Prosocial Behaviour: Findings From 2-to 4-Years. *Social Development*, 20 (1), 93-110.
- Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta Algılanan Kabul veya Reddin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Üzerindeki Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Greenberg, M. P. ve Kusche, C. A. (1998). Preventive Intervention for School-Age Deaf Children: The PATHS. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 3(1), 49-63.
- Grusec, J. E. ve Davidov, M. (2007). Socialization in the family: The role of parents. J. E. Grusec ve P. D. Hastings (Der.), *Handbook of Socialization içinde* (284-308). New York: Guilford.
- Hee-Yoo, S., Matsumoto D. ve LeRoux, J.A. (2005). The Influence Of Emotion Recognition And Emotion Regulation On Intercultural Adjustment. *International Journal of Intercultural Relations* 30, 345-363.
- Jaffe, M., Gullone, E. ve Hughes, E.K. (2010). The Roles of Temperamental Dispositions and Perceived Parenting Behaviours in The Use of Two Emotion Regulation Strategies in Late Childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31(1) 47-59.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında Aile ve İnsan Gelişimi*. I. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2. Baskı, İstanbul: Evrim Yayınevi, 1998.

- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Ataca, B. (2005). Value of Children, Family and Self: A three Decay Portrait from Turkey. *Applied Psychology: An International Review*, 54(3), 317-337.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). Social norms and authoritarianism: A Turkish-American comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16(39), 444-451.
- Kusche, C. A. (1984). *Kusche Emotional Inventory*. In *the Understanding of Emotion Concepts By Deaf Children: An Assessment of An Affective Education Curriculum*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Washington, Seattle, WA.
- Lewis, M. (2000). The Emergence of Human Emotions. *Handbook of Emotions*. Eds M. Lewis ve J. Haviland-Jones, 2nd ed., New York: Guilford, 265-280.
- Lunkenheimer, E. S., Scihelds, A. M. ve Cartina, K.S. (2007). Parental Emotion Coaching and Dismissing in Family Interaction. *Social Development*, 1(2), 232-248.
- Maccoby, E. E. (1992). The Role of Parents in The Socialization of Children: An Historical Overview. *Developmental Psychology*, 28(6), 1006-1017.
- Manzeske, D. S. (2009). Parenting styles and emotion regulation: The role of behavioral and psychological control during young adulthood. *Journal of Adult Development*, 16, 223-229.
- Markus, H. ve Oyserman, D. (1989). Gender and Thought: The Role of Self Concept. *Gender and Thought Psychological Perspectives*. Eds. M. Crawford ve M. Gentry. New York: Springer- Verlag, 100-127.
- Morris, A.S., Silk, J.S., Steinberg, L., Myers, S.S. ve Robinson, L.R. (2007). The Role of The Family Context in The Development of Emotion Regulation. *Social Development*, 16(2), 361-388.
- Önder, A. ve Gülay, H. (2007). Ebeveyn Kabul-Ret Teorisi ve Bireyin Gelişimi Açısından Önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 20-28.
- Parmar, P. ve Rohner R.P. (2005). Relations among perceived intimate partner acceptance, perceived parental acceptance, and psychological adjustment among young adults in India. *Ethos*, 33(3),402-413.
- Parker, G., Tupling H. ve Brown L.B. (1979). A Parental Bonding Instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52(1), 1-10.
- Preacher, K. J. ve Hayes, A.F. (2004). SPSS and SAS Procedures for Estimating Indirect Effects in Simple Mediation Models. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 36(4), 717-731.

- Rohner R. P. ve Pettengil, S. M. (1985). Perceived Parental Acceptance-Rejection and Parental Control among Korean Adolescents. *Child Development*, 56, 524-528.
- Rohner R.P, Khaleque A. ve Cournoyer D. E. (2005). Parental Acceptance-Rejection: Theory, Methods, Cross-Cultural Evidence, and Implications. *Ethos*, 33(3), 299-334.
- Rubin, K. H., Dwyer, K. M. ve Hastings, P. D. (2003). Predicting Preschoolers' Externalizing Behaviors from Toddler Temperament, Conflict and Maternal Negativity. *Developmental Psychology*, 39, 164-176.
- Scherer, K.R., Banse R. ve Wallbott, H.G. (2001). Emotion inferences from vocal expressions correlate across languages and cultures. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 32, 76-92.
- Schultz, D., Izard, C. E., Ackerman, B. ve Youngstrom, E. (2001). Emotion Knowledge in Economically Disadvantaged Children: Self-Regulatory Antecedents and Relations to Social Difficulties and Withdrawal. *Development and Psychopathology*, 13(1), 53-67.
- Someya, T., Uehara, T., Kadowaki, M., Sakado, K., Reist, C., Tang, S. W. ve Takahashi, S. (1999). Factor analysis of the EMBU scale in a large sample of Japanese volunteers. *Acta Psychiatr Scand*, 100, 252-257.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-58.
- Sümer, N. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Culturally Relevant Parenting Predictors of Attachment Security: Perspectives from Turkey. In P. Erdman & N. Kok-Mun (Eds.). *Attachment: Expanding the Cultural Connections* (s. 157-179). New York: Routledge Press.
- Sümer, N., Gündoğdu-Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Trentacosta, C. ve Fine, S. E. (2010). Emotion Knowledge and Behavior Problems in Childhood and Adolescence: A Meta-Analytic Review. *Social Development* 19(1), 1-29.
- Valiente, C., Fabes, R. A., Eisenberg, N. ve Spinrad, T. L. (2004). The relations of parental expressivity and support to children's coping with daily stress. *Journal of Family Psychology*, 18, 97-106. doi:10.1037/0893-3200.18.1.97
- Williams, S. R. ve Woodruff-Borden, J. (2014). Parent Emotion Socialization Practices and Child Self-regulation as Predictors of Child Anxiety: The

Mediating Role of Cardiac Variability. *Child Psychiatry and Human Development*, 45(4), 377-492.

Zarra-Nezhad, M., Aunola, K., Kiuru, N., Mullola, S. ve Moazami-Goodarzi, A. Parenting Styles and Emotional Development During the First Grade: Moderating Role of Child Temperament. *Journal of Psychology and Psychotherapy*, 5, 206.